Ljustadalens skola
Söndagsvägen 6
863 34 Sundsbruk

Kvalitetsgranskning av Ljustadalens skolan i Sundsvalls kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Ljustadalens skola. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena

- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

- skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

-lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Ljustadalens skola lämna en redovisning till Skolinspektionen i Umeå. Redovisningen ska beskriva vilka åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Ljustadalens skolan i Sundsvalls kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Ljustadalens skolan i Sundsvalls kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport ”Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6”.

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre måluppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.[1]

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Ljustadalens skola. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de underlag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

[1] För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport ”Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6”.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorerna, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Ljustadalens skola gjordes den 1-4 december 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen*:

   - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

   - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten*:

   - eleverna möter olika slags texter

   - texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

   - lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

   - eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

   - varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms

3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*

   - skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

   - skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

   - lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Ljustadalens skola

Ljustadalens skola ligger i det norra skolområdet i Sundsvalls kommun. Skolans verksamhet innefattar förskoleklass, årskurserna 1-9 och obligatorisk särskola.

Skolan har sammantaget 350 elever. Vid granskningsbesöket hade skolan 71 elever i årskurs 4-6 fördelade på fem klasser. Lärarna är indelade i de tre arbetslagen f-3, 4-5 samt 6-9. Skolan har under de senaste åren haft ett minskande elevunderlag.

Två rektorer delar på ansvaret för skolans verksamheter.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Eleverna i Ljustadalens skola ges i varierande utsträckning möjligheter till kommunikation och samarbete kring texter. Skolinspektionen bedömer samtliga undervisningsgrupper bör ge varje elev rika möjligheter att samtala, läsa och skriva få utveckla sina möjligheter att kommunicera. Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen i alltför liten utsträckning organiseras och genomförs i samverkan med eleverna och att elevernas påverkan på undervisningens innehåll och form bör utvecklas.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i svenska organiseras på olika sätt i Ljustadalens skola beroende på lärare och lektionens innehåll. Enkäter, intervjuer och observationer visar dock att det vanligaste sättet att arbeta i årskurserna 4 och 5 är enskilt eller i par, medan eleverna i årskurs 6 i större utsträckning även arbetar i grupper. Skolan har medvetet gjort mindre undervisningsgrupper i årskurserna 4 och 5 för att möta elevernas extra behov av stöd. Detta ger också möjlighet för lärare att arbete enskilt med elever.

Planering av svenskundervisningen görs i huvudsak av läraren och därmed ges litet utrymme för elevernas egna intressen. Lärarna förklarar detta med att eleverna inte

har de förutsättningarna att veta vad som ingår i ett visst arbetsområde. De tillfällen som elever kan påverka är vid val av bok eller skrivämne.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna i Ljustadalens skola möter olika slags texter i undervisningen, men att texterna i betydligt större grad kan anpassas till den enskilde eleven. Lärarna arbetar med att skapa förförståelse inför läsning och bearbetning av texter på olika sätt. Trots detta bedömer Skolinspektionen att detta arbete varierar i alltför stor utsträckning och behöver därför utvecklas så att alla elever omfattas av samtliga läsprocessens delar, förförståelse, läsning, bearbetning och kommunikation kring text. Bland annat bör bearbetning där eleverna medvetet får träna olika lässtrategier, olika kännetecken när det gäller språk och form för olika texttyper utvecklas. Vidare bör även kommunikation kring texter, där eleverna får ge uttryck för egna känslor och åsikter som texter väcker, utvecklas.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

De texter som eleverna möter i svenskundervisningen är av varierande slag. Vanligast är skönlitterära texter och faktatexter. Samtliga klasser har en högläsningsbok som läraren läser nästan varje dag. Därutöver har eleverna en ”bänkbok” som de läser tyst på morgonen eller när de hunnit bli klara med en uppgift och fått tid över. Faktatexter läses oftast högt av eleverna i klassen. I någon klass är det även vanligt att eleverna läser för varandra i par. Elevernas egenproducerade texter används i begränsad utsträckning.

De texter som eleverna läser i svenskämnet är oftast valda av läraren eller finns i ett läromedel. Anpassningen till den enskilda elevens utvecklingsnivå är låg, dvs alla elever arbetar mestadels med samma text. Flera elever uttrycker att de inte får tillräckligt utmanande texter. Elevernas påverkan gällande textval är begränsat till val av den egna ”bänkboken”. I det kommungemensamma biblioteket får eleverna god hjälp att välja en bok efter intresse och svårighetsgrad.

Förförståelse skapar lärarna främst genom att i förväg förklara nya ord och att ge en muntlig sammanfattning av innehållet. I vissa fall berättar läraren också om författaren till texten och pratar om tillhörande bilder eller visar en film. I arbetet med att skapa förförståelse lyfts elevernas erfarenheter i varierande utsträckning upp för att utgöra en utgångspunkt för bearbetning av texten.

Bearbetning av texters innehåll sker i varierande grad och på olika sätt i klasserna. Vanligt i samtliga klasser är att läraren sammanfattar innehållet i helklass genom att skriva upp faktauppgifter på tavlan. Det är även vanligt att eleverna får innehållsfrågor som de svarar på enskilt eller i par. Enligt eleverna får de hjälp av läraren eller kamrat om de inte förstår en fråga eller något i texten.

Bearbetning som syftar till att identifiera budskapet och jämföra med andra texter samt tala om textens syfte görs i liten utsträckning. Eleverna arbetar med ett särskilt läromedel, där eleven tränar olika frågetyper som faktafrågor, mera övergripande frågor till texter och frågor som anknyter till elevens egna erfarenheter. Eleverna arbetar med samma texter och gör det mestadels själva. De mera krävande frågorna diskuteras gemensamt i klassen.

Under hösten har eleverna i årskurs 6 deltagit i så kallade bokcaféer. Här har varje elev fått redogöra för sin egen valda bok, andra elever har frågat eller kommenterat boken. Läraren sitter med vid varje boksamtal och fungerar som moderator. Läraren bedömer elevernas muntliga prestationer genom att ge dem respons efter boksamtalet. I årskurserna 4 och 5 redovisar eleverna sina eget valda böcker genom att skriva bokrecensioner.

I undervisningen i svenska förekommer det att lärare diskuterar styrkor och svagheter i elevernas egna texter. Däremot är inslag där eleverna medvetet får träna olika lässtrategier eller olika kännetecken, när det gäller språk och form för olika texttyper ovanliga.

Lärarnas bedömning och resultatuppföljning görs med hjälp av nationella prov, diagnoser och olika tester. Bedömningen av elevernas nationella prov i årskurserna 3 och 5 görs gemensamt av de undervisande lärarna och resultaten analyseras i arbetslaget. Kunskapsprofiler har gjorts i samband med de nationella proven i årskurs 5. Resultaten rörande elevernas läsutveckling har överförts till elevens skriftliga omdömen och individuella utvecklingsplan i årskurs 6. De skriftliga omdömena och individuella utvecklingsplaner i årskurserna 4 och 5 saknar omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till målen i ämnet svenska.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Ljustadalens bibliotek genom god samverkan med lärarna väl stödjer arbetet med läsprocessen. Däremot behöver samverkan mellan arbetslagen kring undervisningen i svenska med inriktning på arbetet med läsprocessen för att så att kunskap mellan arbetslagen stimuleras och sprids. Läsprocessen kan också i högre grad stödjas genom att böcker och elevtexter exponeras i klassrummen.

Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn behöver ta större ansvar för det pedagogiska arbetet vad gäller läsprocessen innefattande såväl uppföljning och utvärdering av resultat som samverkan och kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

Ljustadalens skola har i skolbyggnaden tillgång till ett kommungemensamt bibliotek som har öppet måndag till torsdag. Biblioteket har god tillgång till litteratur för de olika åldrarna. Elever och lärare är mycket positiva till sitt bibliotek och sin bibliotekarie. Skolans elever har en fast tid varje vecka då de besöker biblioteket och lånar böcker. Bibliotekarie och skolans lärare har sedan länge ett nära samarbete som innehåller boksamtal och hjälp med särskilda temaarbeten i skolan. Bibliotekarien och lärare har också utarbetat ett program för bibliotekskunskap för varje årskurs i den så kallade ”bibliotekstrappan”. I biblioteket finns också ett större antal datorer. Dessa används företrädesvis av årskurserna 7-9.

I klassrummen finns få skönlitterära böcker, faktaböcker eller elevtexter tillgängliga. I anslutning till klassrummet för årskurs 6 finns ett ämnesrum för de samhällsorienterande ämnena.

Lärarna som undervisar i svenska har pedagogisk utbildning i ämnet och fungerar som klasslärare i sina klasser. Skolan har valt att organisera i små undervisningsgrupper, med ca 15 elever, i årskurserna 4 och 5 för att ge möjlighet till extra tid för elever med särskilda behov.

Samverkan kring resultat av diagnoser och nationella prov sker i arbetslaget. Däremot är samverkan mellan årskurserna kring undervisningen i svenska med inriktning på arbetet med läsprocessen svag. Det finns inte heller någon samverkan, i form av exempelvis nätverk, med andra skolor i kommunen.

Skolan har de senaste åren arbetat särskilt med att höja kompetensen inom området läs- och skrivutveckling för årskurserna 1-3. Denna modell benämns ”Ljustamodellen”. Enligt lärarna finns det ett stort behov av kompetensutveckling i hur man stödjer elevers läsutveckling i årskurserna 4-6.

Rektorerna följer upp elevernas resultat i svenska på skolnivå i årskurs 3, 5 och 9. I skolans kvalitetsredovisning finns resultat från nationella prov i årskurs 3 och 5 redovisade för de enskilda momenten och det totala resultatet för skolan. I kvalitetsredovisningen görs dock ingen analys av dessa resultat.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens bedömer att undervisning i Ljustadalens skola i högre grad bör präglas av en flerstämmighet d.v.s. ge alla eleverna möjlighet att kommunicera och att samarbeta. Vidare bedömer Skolinspektionen att elevernas delaktighet i planering av läsning och bearbetning av texter bör öka och att lärarna på så sätt kan anpassa undervisningen till elevernas intressen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i de naturorienterande ämnena organiseras på olika sätt beroende på arbetsområde, undervisningsgrupp och uppgift. I vissa grupper anser läraren att eleverna behöver mycket stöd i läsning av instruktioner och att ta ut det väsentligaste i en text och genomför av den anledningen en stor del av undervisningen i helklass. I andra grupper arbetar eleverna mera i grupp efter ett undersökande arbetssätt.

Intervjuer med elever och lärare visar att elevernas delaktighet i planering och genomförande av undervisningen är begränsad. I några klasser genomförs ibland utvärderingar efter ett genomfört arbetsområde. Utvärderingen påverkar nästa arbetsområdes uppläggning.

Skolan upprättar inga skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna i Ljustadalens skola möter olika slags texter och att texterna anpassas till elevernas utvecklingsnivå. Arbetet med att ge eleverna förförståelse till texter bedöms vara gott. Skolinspektionen bedömer vidare att bearbetningen av texter generellt bör utvecklas när det gäller att lyfta upp elevens tidigare erfarenheter, utveckla elevernas förmåga att sammanfatta innehåll, identifiera huvudbudskap, jämföra texter och värdera texter. Kommunikation sker i undervisningen företrädesvis i samband med att eleverna utför laborationer, mindre i samband med att eleverna studerar texter. Skolinspektionen bedömer därför att kommunikation kring text bör utvecklas och att denna ska omfatta alla elever.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionens iakttagelser

Texter som används i de naturorienterande ämnena är främst instruktionstexter samt texter ur läroböcker och faktatexter. I någon klass använder läraren skönlitterära texter för att ge eleverna ökad förståelse, exempelvis inom arbetsområdet magnetism.

De texter som lärarna använder i de naturorienterande ämnena är i liten utsträckning anpassade till elevernas läsutvecklingsnivåer. Lärarna bearbetar texter till elever som behöver extra stöd i förförståelseskedet. Elever uttrycker vid intervjuer att texterna är lagom svåra, men även att det finns en önskan att ibland få svårare texter.

I arbetet med att skapa förförståelse av en text sammanfattar läraren ofta innehållet muntligt före läsningen av texten. Det förekommer även att klassen ser en film om äm-

net eller genomför ett experiment som inledning till ett arbetsområde och inför läsning av en text. En förförståelse ges även, enligt eleverna, genom att läraren ger viktiga basfakta, som kartkunskap, om arbetsområdet.

För att försäkra sig om att alla elever uppfattar texten läses den ofta högt av läraren eller av elever i klassen och läraren förklarar nya ord och begrepp under läsningens gång. Elever kan därefter även läsa texten flera gånger tyst för sig själva. I någon klass läser eleverna även texten i par för varandra. Lärarna menar att samtalet är särskilt viktigt i inledningsskedet för att fånga upp frågor och kommentarer från elever för att därefter diskutera dessa i helklass.

När eleverna bearbetar olika texter görs det vanligen genom att de besvarar frågor till texten enskilt, men ibland också i par. Vanligt är även att läraren går igenom innehållet i texten, skriver det viktigaste på tavlan och eleverna skriver därefter detta i sina skrivhäften. Vidare sker bearbetning av text i årskurserna 4 och 5 genom att eleverna sammanfattar texten i sina skrivböcker eller att formulerar frågor till texten. Eleverna får i sina rapporter tillsammans i gruppen skriva sina hypoteser, resultat och kommentarer till laborationen. Viktiga iakttagelser och elevers tankar tas upp i helklass efter genomförd laboration. I en klass har eleverna fått gestalta en molekyl.

Kommunikation kring texter sker mestadels i helklass. Eleverna upplever att deras åsikter och erfarenheter i anknytning till en text ibland förekommer i undervisningen. Lärarna bekräftar detta och förklarar att det sker genom en allmän lyhördhet inför elevers frågor och kommentarer samt genom att elever väljer texter till arbetsområdet. I detta moment förkommer det att lärare och elever tillsammans muntligt sammanfattar, identifierar budskapet i och drar slutsatser av det lästa eller den genomförda laborationen. I samband med laborationer får eleverna förutsäga skeenden, konsekvenser av handlingar och analysera resultatet.

Bedömning och resultatuppföljning sker genom lärarkonstruerade prov, läxförhör och elevtexter i de naturorienterande ämnena i årskurs 4-6. Någon bedömning av elevernas läsförståelse och dess betydelse för elevens måluppfyllelse i de naturorienterande ämnena har inte gjorts och lärarna tar inte upp detta perspektiv under utvecklingssamtal. Eleverna pratar genomgående om att de ”märker” eller ”känner” om de blivit bättre på att läsa. De förstår fler ord, kan läsa långa ord och de märker att det ”flyter” bättre.

Lärarna har inte haft gemensamma diskussioner om de nationella kursplanernas mål och skolans individuella utvecklingsplaner. Alla årskurserna 4-6 har inte skriftliga omdömen som beskriver elevens kunskapsutveckling i förhållande till de nationella målen i de naturorienterande ämnena.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Ljustadalens skola har ett väl fungerande bibliotek med god tillgång på böcker men att detta används i alltför liten grad i undervisningen i de naturorienterande ämnena.

Rektorn på Ljustadalens skola har ingen uppföljning av resultaten i de naturorienterande ämnena. Inte heller har lärarnas kompetensbehov med inriktning mot läsprocessen uppmärksammats. Skolinspektionen bedömer att resultaten i de naturorienterande ämnena bör följas upp och utvärderas samt att lärarna i de naturorienterande ämnena bör ges möjlighet till kompetensutveckling i läsprocessens betydelse för undervisningen i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen

- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen

- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

I Ljustadalens skola finns ett kommungemensamt bibliotek tillgängligt för elever och lärare. Detta är rikt rustat med främst skönlitterära böcker. I anslutning till årskurs 6 klassrum finns även ett ämnesrum med faktaböcker. Det kommunala biblioteket används sällan i undervisningen i de naturorienterande ämnena. Elevtexter inom de dessa ämnen används sällan i undervisningen. I varje klassrum finns en till två datorer att tillgå.

Undervisningen i de naturorienterande ämnena bedrivs delvis av lärare med pedagogisk utbildning med inriktning matematik och naturorienterande ämnen. I årskurserna 1-5 organiseras skolan enligt ett klasslärarsystem och i årskurserna 6-9 enligt ett ämnes-

lärarsystem. Detta innebär att lärare i vissa klasser på skolan undervisar i de naturorienterande ämnena trots att de saknar utbildning i ämnet.

Samtal kring kursplaner och metodik förekommer i arbetslagen, men enligt intervjuer med lärare, behöver samverkan mellan arbetslagen och årskurserna utvecklas.

Lärarna beskriver ett stort behov av kompetensutveckling inom området ”elevers läsutveckling i naturorienterande ämnen”.

Rektorerna följer upp skolans resultat i de naturorienterande ämnena i årskurs åtta och nio genom betygskonferenser, dock inte i kvalitetsredovisningen. På skolnivå görs ingen uppföljning av elevernas resultat i de naturorienterande ämnena i årskurs 4-6.

I ärendets slutliga handläggning har utredarna Kristina Dhenstrand och Lena Stadler deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Marita Bergman
Undervisningsråd

Kopia till: Sundsvalls kommun

Bilaga 1

Bedömningsunderlag

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, ”få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga”. En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.[2] Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.[3] En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.[4]

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna.* Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärning samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.[5] Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.[6]

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervisningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskning-

---

[2] Lpo 94, Kursplanen i svenska.

[3] Dysthe (1996).

[4] Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

[5] Lpo 94, 2.2

[6] se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006),Smidt (1989).

ens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* och *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*.

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.[7] För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.[8] I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.[9]

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.[10]

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.[11]

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bearbetningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att

---

[7] Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

[8] Lpo 94.

[9] Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

[10] Lpo 94.

[11] Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.[12]

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper. [13]

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.[14]

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.[15]

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtalar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.[16] Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.[17]

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms,* ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

---

[12] Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

[13] Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

[14] Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

[15] Se Ewald (2007).

[16] Thorson ”(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

[17] Løkensgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.[18]

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergipande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inlärning.[19] Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.[20]

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen.* Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.[21]

[18] 7 kap. 2 § grundskoleförordningen.

[19] Lpo 94

[20] Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

[21] Lpo 94

Bilaga 2

Referenslista

Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*

Brink L., (2009), ”Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet” i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*

Brink L (2005), ”Boksamtal under mellanåren” +”Välja bok” i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*

Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*

Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*

Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*

Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*

Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*

Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*

Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001.* Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.

Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen… En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*

Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitativa och kvantitativa metoder.* Lund.

Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*

Hultin E. (2006) *”Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning”* Örebro Universitet.

Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*

Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader´s workshop*

Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000

Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete*” i *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*

Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*

Liberg C., (2009), ”Svenska elevers läsförmåga” i *Perspektiv på läsning, Svensklärarföreningens årsskrift 2009*.

Liberg C., (2006), ”Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket.*

Liberg C., (1996), ”Läsförståelse” i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*

Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.

Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande* 2002.

Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna.*

Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.

Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv.*

McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English.*

Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet.*

Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.

Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsres.a*

Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet (2006).

Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.

Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007*. Rapport nr 304.

Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförmågan hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen.* Rapport nr 305.

Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner*. Skolverkets aktuella analyser.

Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003*. Rapport nr 250 och 251.

Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen*. Nationella kvalitetsgranskningar.

Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.

Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.

SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter.*

Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare.*

Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002.*

Regeringsbeslut U97/4444/S. *Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998*.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), ”Att läsa mellan och bortom raderna” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket.*

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij LS., (1934/2001), *Tänkande och språk.*

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) ”Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter” i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.